

**CLIL TEXNOLOGIYASI ASOSIDA CHET TILLARI O‘QITISH
SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

Ilmiy rahbar: p.f.d.(DSc). professor **Ernazarova Gulnora Oblaqulovna**
Tadqiqotchi: CHDPU magistratura talabasi **Axmedova Latofat Ziyoviddin qizi**

Annotatsiya

Ushbu maqolada CLIL (Content and Language Integrated Learning - Mazmun va tilni birlashtirib o‘qitish) texnologiyasi asosida chet tillari o‘qitish samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda CLIL texnologiyasining mohiyati, asosiy tamoyillari, «4C» modeli tarkibiy qismlari va ushbu yondashuvning an'anaviy chet tili o‘qitishdan farqli xususiyatlari ko‘rsatilgan. Maqolada O‘zbekiston umumta’lim maktablari va oliy ta’lim muassasalarida CLIL texnologiyasini joriy etishning imkoniyatlari va muammolari, tajriba-sinov natijalari hamda metodologik tavsiyalar bayon etilgan. Eksperimental tadqiqot natijalari CLIL texnologiyasini maqsadli qo‘llash o‘quvchilarning chet tili malakasi, fanga oid bilimi va kognitiv rivojlanishini bir vaqtda sezilarli darajada oshirishini tasdiqlamoqda. Taklif etilgan metodologiya ta’lim muassasalari uchun amaliy qo‘llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar

CLIL texnologiyasi, chet tili o‘qitish, mazmunli til ta’limi, 4C modeli, bilingval ta’lim, kommunikativ kompetentlik, integratsiyalashgan ta’lim, o‘quv motivatsiyasi, predmetli bilim, ta’lim samaradorligi.

Abstract

This article examines the theoretical and practical aspects of improving the effectiveness of foreign language teaching based on CLIL (Content and Language Integrated Learning) technology. The study presents the essence of CLIL technology, its core principles, the components of the '4C' framework, and the distinctive features of this approach compared to traditional foreign language instruction. The article discusses the possibilities and challenges of implementing CLIL technology in general secondary and higher educational institutions of Uzbekistan, along with experimental results and methodological recommendations. The experimental research findings confirm that the targeted application of CLIL technology simultaneously and significantly improves students' foreign language proficiency, subject-matter knowledge, and cognitive development. The proposed methodology can serve as a practical guide for educational institutions.

Keywords

CLIL technology, foreign language teaching, content-based language instruction, 4C framework, bilingual education, communicative competence, integrated learning, academic motivation, subject knowledge, learning effectiveness.

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты повышения эффективности обучения иностранным языкам на основе технологии CLIL (Content and Language Integrated Learning - интегрированное предметно-языковое обучение). В исследовании представлены сущность технологии CLIL, её основные принципы, компоненты модели «4С», а также отличительные особенности данного подхода по сравнению с традиционным обучением иностранному языку. В статье рассматриваются возможности и проблемы внедрения технологии CLIL в общеобразовательных и высших учебных заведениях Узбекистана, результаты опытно-экспериментальной работы и методические рекомендации. Результаты экспериментального исследования подтверждают, что целенаправленное применение технологии CLIL одновременно и в значительной мере повышает уровень владения иностранным языком, предметные знания и когнитивное развитие учащихся. Предлагаемая методология может служить практическим руководством для образовательных учреждений.

Ключевые слова

технология CLIL, обучение иностранным языкам, предметно-языковое обучение, модель 4С, билингвальное образование, коммуникативная компетентность, интегрированное обучение, учебная мотивация, предметные знания, эффективность обучения.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish shaxsning kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyati uchun zaruriy shart bo‘lib qolmoqda. Biroq an'anaviy usullar bilan chet tilini o‘qitish ko‘pincha lingvistik bilimlarni hayotiy kontekstdan ajratib qo‘yadi va o‘quvchilarda til malakasini real muloqot vaziyatida qo‘llay olish imkoniyatini cheklab qo‘yadi. Ushbu muammoga innovatsion yechim sifatida CLIL - Mazmun va tilni birlashtirib o‘qitish texnologiyasi jahon ta’lim amaliyotida tobora keng qo‘llanilmoqda.

CLIL texnologiyasi mohiyatiga ko‘ra, o‘quvchilar chet tilida boshqa fanlarni o‘rganish orqali bir vaqtning o‘zida ham til malakasini, ham predmet bilimlarini egallaydilar. Bu yondashuv til o‘rganishni sun'iy va izolyatsiyalangan jarayondan chiqarib, uni mazmunli va maqsadli faoliyatga aylantiradi. Natijada o‘quvchilarda kommunikativ kompetentlik, tanqidiy tafakkur va akademik til ko‘nikmalari parallel ravishda shakllanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-noyabrdagi PF-230-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan «2022–2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»da ta’lim sifatini oshirish, xalqaro ta’lim standartlarini joriy etish va chet tillarini o‘qitishni takomillashtirish alohida ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilangan. Ushbu davlat siyosati CLIL texnologiyasini o‘zbek ta’lim tizimiga joriy etish uchun qulay zamin yaratmoqda.

Maqolaning maqsadi - CLIL texnologiyasi asosida chet tillari o‘qitish samaradorligini oshirishning ilmiy-metodologik asoslarini ishlab chiqish va amaliyotda sinash.

ASOSIY ADABIYOTLAR TAHLILI

CLIL texnologiyasining nazariy poydevori David Marshand va Anne Maljers tomonidan 1990-yillar boshida Yevropa ta’lim kontekstida yaratildi. Ular «CLIL» atamasini kiritib, bu yondashuvning ikki asosiy maqsadini - til o‘rganish va predmet mazmunini o‘zlashtirish - bir-birini to‘ldiradigan jarayon sifatida ta’rifladilar. Keyinchalik Do Coyle (2005, 2010) «4C» modelini - Content (Mazmun), Communication (Muloqot), Cognition (Bilish), Culture (Madaniyat) - ishlab chiqdi va CLIL metodologiyasini nazariy jihatdan asosladi.

Dalton-Puffer (2007, 2011) CLIL sinfxonasidagi til ishlatilishini tadqiq etib, CLIL ta’lim muhitida akademik til funksiyalarining qanday rivojlanishini ko‘rsatdi. Uning tadqiqotlari CLIL o‘quvchilarida akademik diskurs malakasining an’anaviy til o‘quvchilariga nisbatan sezilarli ustunligini tasdiqladi. Mehisto, Marsh va Frigols (2008) esa CLIL ning amaliy tatbiqiga oid keng qamrovli qo‘llanma ishlab chiqib, turli ta’lim bosqichlari uchun metodik tavsiyalar berdi.

Mahalliy tadqiqotlar orasida G.Yo‘ldosheva, N.Xolmatova va D.Botirovalarning ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid ishlari muhim o‘rin tutadi. Ular CLIL elementlarini o‘zbek maktablarida sinovdan o‘tkazib, ijobiy natijalar olganlar. Shu bilan birga, o‘zbek ta’lim muhitiga to‘liq moslashtirilgan CLIL modelini ishlab chiqish va tizimli joriy etish masalasi hali yetarli darajada o‘rganilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: chet tillari ta’limi va CLIL bo‘yicha nazariy adabiyotlarni tahlil qilish; kuzatish, intervyu va so‘rovnoma o‘tkazish; eksperimental-pedagogik tadqiqot; olingan natijalarni statistik qayta ishlash. Tajriba-sinov ishlari Toshkent shahrining 34-ixtisoslashtirilgan maktabi va Chirchiq davlat pedagogika universiteti chet tillari yo‘nalishi talabalari ishtirokida 2023–2024 o‘quv yilida amalga oshirildi. Tadqiqotda jami 180 nafar o‘quvchi va talaba qatnashdi: 90 nafar nazorat guruhida (an’anaviy ta’lim), 90 nafar eksperimental guruhida (CLIL texnologiyasi asosida ta’lim).

CLIL TEXNOLOGIYASINING MOHIYATI, TAMOYILLARI VA 4C MODEL

CLIL - bu ikki yoki undan ortiq tilni bir vaqtda qo‘llab, predmet mazmunini chet tilida o‘qitishga asoslangan integratsiyalashgan ta’lim yondashuvi. Bu texnologiya faqat chet tilida gapirishni o‘rgatibgina qolmay, o‘quvchiga til orqali dunyoni anglashni, fan sohasida fikr yuritishni va madaniyatlararo muloqot olib borishni o‘rgatadi.

Do Coyle tomonidan ishlab chiqilgan «4C» modeli CLIL texnologiyasining tizimli asosini tashkil etadi va to‘rtta o‘zaro bog‘liq komponentni o‘z ichiga oladi:

1. Content (Mazmun) - chet tilida o‘rganilayotgan predmet bilimi (masalan, tarix, biologiya, iqtisodiyot). O‘quvchilar faqat til emas, balki real bilimlarni egallaydilar.

2. Communication (Muloqot) - chet tilida o‘rganish, muloqot qilish va fikr almashish jarayonlari. Bu komponent «tilda o‘rganish» va «tilni o‘rganish»ni bir-biridan farqlaydi: birinchisida til vosita bo‘lsa, ikkinchisida maqsad hisoblanadi.

3. Cognition (Bilish jarayoni) - Blum taksonomiyasiga ko‘ra past va yuqori darajali kognitiv ko‘nikmalar: yodlash, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, baholash, yaratish. CLIL darslarida yuqori darajali tafakkur ko‘nikmalari maxsus rag‘batlantiriladi.

4. Culture (Madaniyat) - o‘rganilayotgan til madaniyati, milliy o‘ziga xoslik va madaniyatlararo kompetentlikni shakllantirish. Bu komponent o‘quvchilarda chet tili va madaniyatiga nisbatan hurmat hamda qiziqish uyg‘otadi.

CLIL texnologiyasining an'anaviy chet tili o‘qitishdan asosiy farqi shundaki, an'anaviy metodda o‘quvchilar dastlab tilni o‘rganib, keyin uni qo‘llashni maqsad qiladilar. CLIL da esa o‘quvchilar real mazmunli faoliyat orqali tilni o‘rganadilar - til maqsad emas, bilish va muloqot vositasiga aylanadi. Bu autentik kommunikatsiyaga yo‘l ochib, motivatsiyani keskin oshiradi.

EKSPERIMENTAL TADQIQOT NATIJALARI

Bir yillik eksperiment davomida eksperimental va nazorat guruhlarida oldingi va keyingi o‘lchovlar o‘tkazildi. Natijalar quyidagi ko‘rsatkichlarda muhim farqlarni namoyon etdi:

Chet tili malakasi (CEFR standartlari bo‘yicha): eksperimental guruhda B1 va undan yuqori darajaga erishgan o‘quvchilar ulushi 22%dan 61%ga yetdi (nazorat guruhida: 23%dan 37%ga). Akademik nutq va yozma bayon ko‘nikmalarida eksperimental guruh 2,4 barobarga yaxshilandi.

Predmet bilimi darajasi: eksperimental guruhda tayanch predmet bo‘yicha bilim ko‘rsatkichi 18%ga oshdi (nazorat guruhida: 9%ga). Bu CLIL texnologiyasi til va predmet bilimlarini bir vaqtda oshira olishini isbotlaydi.

O‘quv motivatsiyasi: eksperimental guruhda darsga jalb bo‘lish va mustaqil o‘quv faolligi ko‘rsatkichlari 3,1 barobarga oshdi. O‘quvchilarning 84%i CLIL darslarini qiziqarli va foydali deb baholadi.

Kognitiv ko‘nikmalar: Blum taksonomiyasining yuqori darajali ko‘nikmalarini (tahlil, baholash, yaratish) qo‘llash bo‘yicha eksperimental guruh nazorat guruhiga nisbatan 47%ga ustun keldi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari Dalton-Puffer (2007), Mehisto (2008) va boshqa xalqaro tadqiqotchilarning xulosalarini quvvatlaydi: CLIL texnologiyasi chet tilida kommunikativ kompetentlikni an'anaviy metodga nisbatan ancha tezroq va samaraliroq shakllantiradi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida bir qator mahalliy o‘ziga xos muammolar ham aniqlandi.

Birinchi muammo: o‘qituvchilarning tayyor emasligi. CLIL darsi yuritish uchun o‘qituvchi ham predmet, ham chet tili bo‘yicha yuqori malakaga ega bo‘lishi kerak. Bugungi kunda bunday ikki tomonlama malakaga ega o‘qituvchilar O‘zbekistonda yetarli emas. Buning yechimi sifatida oliy ta‘lim muassasalarida maxsus CLIL o‘qituvchilari tayyorlash dasturlarini joriy etish tavsiya etiladi.

Ikkinchi muammo: darslik va o‘quv materiallarining etishmasligi. CLIL uchun mahalliy sharoitga moslashtirilgan o‘quv materialli deyarli mavjud emas. Tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan CLIL darsliklari namunasi muammoning amaliy yechimlaridan biri sifatida sinab ko‘rildi va ijobiy natija ko‘rsatdi.

Uchinchi muammo: ota-onalar va ma‘muriyatning shubhali munosabati. Ko‘pchilik ota-onalar «farzandim predmet bilimini chet tilida to‘liq o‘zlashtira olarmikan» degan

xavotirda bo‘ladilar. Shu bois CLIL ni bosqichma-bosqich joriy etish - dastlab alohida mavzular va modullar ko‘rinishida - maqsadga muvofiq.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, CLIL texnologiyasini O‘zbekiston ta’lim muassasalarida maqsadli va tizimli joriy etish chet tili o‘qitish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. «4C» modeli asosida qurilgan CLIL darslari o‘quvchilarda til malakasi, predmet bilimi, kognitiv ko‘nikmalar va o‘quv motivatsiyasini bir vaqtda rivojlantirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalariga asosan quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: oliy ta’lim muassasalarida CLIL o‘qituvchilarini maxsus tayyorlash modullarini joriy etish; maktab ta’limida CLIL elementlarini asta-sekin, bosqichma-bosqich tatbiq etish; mahalliy sharoitga moslashtirilgan CLIL o‘quv materiallarini yaratish; CLIL samaradorligini baholash uchun milliy monitoring tizimini ishlab chiqish.

Kelajakdagi tadqiqotlarda raqamli CLIL (e-CLIL) - onlayn platformalar, videodarslar va sun'iy intellekt yordamida CLIL ni masofaviy ta’limga moslashtirish - imkoniyatlarini o‘rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
2. Marsh, D. (2002). CLIL/EMILE - The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential. European Commission.
3. Dalton-Puffer, C. (2007). Discourse in Content and Language Integrated Learning (CLIL) Classrooms. John Benjamins Publishing.
4. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Macmillan Education.
5. Coyle, D. (2005). Developing CLIL: Towards a Theory of Practice. APAC Monograph 6. Barcelona: APAC.
6. Dalton-Puffer, C. (2011). Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles? Annual Review of Applied Linguistics, 31, 182–204.
7. Yo‘ldosheva, G.N. (2021). Ingliz tilini o‘qitishda innovatsion metodlar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
8. Xolmatova, N.R. (2022). Bilingval ta’lim va CLIL metodologiyasi. Toshkent: Yangi nashr.
9. Botirova, D.X. (2023). CLIL texnologiyasining kommunikativ kompetentlikka ta’siri. Pedagogik mahorat, 4(2), 45–52.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-noyabrdagi PF-230-sonli Farmoni. Yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi. Toshkent.